POLİTİKADA NÜKTE-HİTABET

Hangi ülkede yaşarlarsa yaşasınlar, hatiplerden beklenen ilk şey, söyledikleri anlaşılmalı, ileri sürdüğü fikirler kabul edilmese dahi zevkle dinlenmelidir. Bu **da, her şeyden önce, hitabet sanatının kaidelerine riayet etmekle olur.** Günümüzde hitabet, bilhassa İngiltere ve Amerika'da bir "sanat," bir "ilim" haline geldi. Amerika'da üniversite ve kolejlerdeki hitabet kürsülerinden başka ülkenin her tarafında, başta **Dale Carnegie** mektepleri olmak üzere, hitabet mektepleri vardır. Tanınmış iş adamlarından ev kadınlarına kadar yüz binlerce insan bu mekteplere devam eder, âmme konuşmasının esasını öğrenirler. Bu memlekette ise—bildiğim kadarıyle—bir tek üniversitede, bir tek mektepte hitabet dersi verilmez. Hattâ ve hattâ, bu satırların yazarının senelerce önce yayınladığı ve bugün mevcudu kalmayan hitabet kitabı dışında, bir hitabet kitabı da yoktur. Böyle olduğu için de, **Türkiye'de topluluk önünde nasıl konuşulacağını bilenler gerçekten parmakla sayılacak kadar az.**

Türk "hatipler"i arasında göze çarpan başlıca aksaklık ve kusurlar şunlar:

1. Hümor, bizim konuşmacıların bilmedikleri bir şey.

Dinlediklerim arasında (daha doğrusu, dinlemek zorunda kaldıklarım arasında) Batılı mânada nüktedan bir tek, ama bir tek hatibe henüz rastlamadım. Bu kitap, kendilerini "hatip" sananlara, her fırsatta kürsüye çıkmak için can atanlara "hümor" denilen şeyin ne olduğunu öğrete-bilirse, vazifesini yapmış insanların hazzını duyacağım.

2. Hitabet hiç bir zaman yazılı kâğıttan okumak demek değildir.

Dikkat ediyorum.- Türkiye'de devlet adamlarından mahallî parti başkanlarına, "büyük" gazetecilerden yıllarca talebe önünde konuştukları için tecrübeli olmaları gereken eğitim üyelerine kadar, pek çokları her hangi bir töreni açarken veya birine **"hoş geldiniz"** derken dahi kâğıda bakmadan konuşmasını beceremiyor. **"Müsabakaları açıyorum, hayırlı olsun,"** diyebilmek için dahi yazılı kâğıttan medet ummak ayıptır, dinleyenlerle alay etmektir. Bundan da kötüsü, eline tutuşturulan kâğıttan okumasını beceremeyenler arasında vekiller dahi var. Başka ülkelerde bu gibi insanlara ambar kâtipliği dahi yaptırmazlarken, biz onları vekillik koltuğuna oturtuyoruz. İşte, onlarla bizim arasındaki başlıca farklardan biri daha.

3. İyi bir aktör, iyi bir futbolcu, iyi bir piyanist mesleğinin zirvesine eriştikten sonra dahi devamlıca pratik yapmak zorunda.

İskoçyalı bir sahne artisti, **Sir Harry Lauder**,şahane şarkısı **"Roamin'in the Gloamin'** " i sahnede kendisini tatmin edecek bir şekilde söyliyebilmek için on bin (10,000) defa tekrarladı. Polonyalı meşhur kompozitör ve **Piyanist Paderewski** hayatı boyunca her gün sekiz saat piyanoda pratik yaptı. Aynı şeyleri dünyaca tanınmış hatipler için de söyleyebiliriz.

Belki Türkiye hariç, dünyanın hiç bir yerinde, hiç bir hatip hiç bir hazırlık yapmadan, nutkunu defalarca kendi kendilerine hâs özellikleri kendine tekrarlamadan paldır küldür kürsüye çıkarak konuşmaz, konuşmak cesaretini—daha doğrusu, küstahlığını—kendinde bulamaz. Hazırlıklı olmadığı halde konuşmakta ısrar etmek, dinleyicilere saygısızlık ve hatta hakaret etmektir.

4. Bir "konuşma plânı" hazırlamadıkları,

Bu plân ve nutukları üzerinde uzun uzadıya eksersiz yapmadıkları için, Türkiye'de, mumla arasanız dahi, hitabet tekniğinin ne olduğunu bilene rastlayamazsınız. Hitabet tekniğinden habersiz oldukları için de bu topraklarda hatip geçinenlerin sözleri, çok defa **"hitabe"**den ziyade bir **"lâf çorbası"**dır. Ne var ki, bu insanlar kendilerine zevk veren bu **"çorba"**yı, dinleyicilerinde—tiksinti ve öğürtü dahi getirse—kepçe kepçe sunmaktan çekinmezler.

Meselâ, başarısını **"söz söyleme kâbiliyeti"**ne borçlu, mahalle kongrelerinden parlamentoya kadar -yüzlerce ve yüzlerce nutuk çekmiş **"ünlü"** parlamenterler de dâhil, Türkiye'de, bir nutka nasıl başlanılacağım, nasıl bitirileceğini bilen pek bulunmadığından, hemen hemen bütün nutuklara **"önce hepinizi hürmetle selâmlarım,"** cümlesiyle başlanır, **"hepinizi hürmetle selâmlarım"**la bitirilir. Bu, hitabet değildir. Bunu yapanlar hitabet sanatının "h"sini dahi bilmiyen insanlar.

Konuşmanın mevzuu, dinleyicilerin sosyal ve kültürel seviyeleri, nutkun verildiği yer ve zaman ve diğer şartlar göz önüne alınarak, çeşitli başlama ve bitirme usullerinden birini kullanmak gerekir.

Bu cümleden olarak, fıkra anlatmanın dahi bir tekniği vardır. Sözgelişi, **"geçenlerde işittiğim güzel bir fıkrayı anlatayım,"** diyen bir talebeye, Amerikalı bir hitabet hocası **"sıfır"**ı basar. Bir defa, anekdotun **"güzel"** olduğuna onu; söyleyen kimse nasıl karar verebilir?

Fıkranın "güzel" mi, "çirkin" mi olduğunu dinleyici kararlaştıracak. Sonra, iyi bir hatip fıkralarını, **"şimdi size şu fıkrayı anlatayım,"** demeden konuşması arasına sokmasını bilmelidir. Öyle ki, dinleyiciler, hatibin fıkra anlattığının hemen farkına var

5. Konuşmak üzere kürsüye çıkan bir kimse mevzu üzerinde bir şeyler biliyor demektir.

Bundan böyle, bir hatip, konuştuğundan ötürü katiyyen özür dilemez. Hâlbuki ben —ister inanın, ister inanmayın—mevzuu iyi bilmediğim itiraf etmesine rağmen, yine konuşmakta ısrar eden (hem de bir saate yakın), ne dediği anlaşılmayan, bir defa söylediğini on defa tekrarlamaktan çekinmeyen isim yapmış insanlar gördüm ve—maalesef—dinlemek zorunda da kaldım.

6. Türk "hatip'leri zaman zaman en basit nezaket kaidelerine dahi riayet etmiyorlar.

Meselâ, hastalık veya fizikî bir arıza dışında, güneş gözlüğü ile bir topluluk önünde konuşmak ayıptır, nezaketsizliktir. Hatibin, dinleyicileri ile göz temasını muhafaza etmesi gerekir. Güneş gözlüklü bir hatibin gözlerinin kapalı olup olmadığı dahi bilinmez. Hem gözlerini halktan saklamak hem de konuşmak istemek, tekrar ediyoruz, ayıptır, saygısızlıktır.

7. Batılı mânada hatiplerimiz pek bulunmadığı için, biz hâlâ bağırmayı "hitabet'le karıştırıyoruz.

Heyecan uyandırmak için konuşan bir hatip dahi bağırmadan konuşmasını bilecek, zaman zaman ses tonunu değiştirecek, mimiklerle, jestlerle kelimelerini takviye etmesini bilecektir. Bir kişi ile konuşmakla bin kişiye hitap etmek arasında bir fark olmamak gerekir. Hatip karşısındakilere muhavere eder gibi konuşacak, onlarla göz temasını muhafaza edecektir.

Bağırarak konuşmayı marifet bilen Türk "hatip"leri karşısında işitilemeyen, monoton, renksiz ses ve kelimelerle konuşan hatipler de var ki, işte bu insanlar—itiraf edeyim—beni uyutuyor.

8. Nereden başladı, kim çıkardı bilemeyeceğim, fakat topluluk önündeki konuşmalarını bir sandalyeye oturarak yapanlar da yar.

Gerçi milletler arası toplantılarda oturur halde de konuşulur, fakat bu bizim konumuz dışında. Hatip, muhakkak ayakta konuşacaktır. Amerika Cumhurbaşkanı Roosevelt, kötürüm olmasına rağmen, seçim nutuklarında iki koltuk değneğine dayanarak ayakta konuşmakta ısrar ederdi.

Diğer taraftan, oturduğu yerden, konuşan bir hatibin dinleyicilerle göz teması kurmasına imkân yoktur, göremediği insanlarla nasıl göz teması kurabilir? Nitekim böyle bir toplantıda arka sıralardaki sandalyelerden biriside oturduğumdan, hatibin yüzünü göremiyordum. Monoton bir sesle de konuşuyordu. Beni görmek için ayağa kalkmak zahmetine katlanmayan bu hatibe ben de uyuyarak cevap verdim.

9. Tabiî, Türk hatiplerinden—daha doğrusu, kendilerini "hatip" zannedenlerin—büyük bir kısmının başlıca vasfının"uyut'turucu" olmalarının bir büyük sebebi, saatler ve saatlerce konuşmakta direnmeleri.

Meselâ, beni uyutturan monoton sesli hatip (ki bir zamanlar vekillik dahi yapmıştı) iki saate yakın konuştu. Onu, yine her biri bir o kadar konuşan üç kişi takip edecekti. Bu insanları dinlemek için nelere katlamadığını görebiliyor musunuz?

Sonra, bir de bu insanların hepsinin aynı paralelde konuştuklarını düşünün. Yani, çok defa birinin söylediğini diğerleri tekrarlıyordu. Türkiye'de tertiplenen **"açık** oturum"larda, maalesef, zıd kutupları' temsil edenlere yer verilmediğinden birini dinlemekle on tanesini dinlemek arasında pek fark olmuyor.

Ben, her hangi bir toplantıya başkanlık etsem*,* hatiplere **Mark Twain'in** şu hikâyesini anlatırdım:.

İnanışının propagandasını yapan bir misyoner, bu ünlü yazar ve hiciv üstadını öylesine şevklendirir ki, *Mark* Twain şunları söyler:

" Hatip, konuşmasının onuncu dakikasında beni kendisine öyle bağladı ki, beraberimdeki parayı son meteliğine kadar ona vermeyi düşündüm.". Fakat hatip konuşmakta devam edince, Mark Twain'in düşüncesi değişir: **"Aradan bir on dakika daha geçtikten sonra yanımdaki bütün 'gümüş' parayı ona vermeğe karar verdim."**

Hatip sözlerine hâlâ son vermediğinden, Mark Twain, bir on dakika sonra misyonere **"hiç bir şey vermemeğe"** karar verir. Fakat konuşmasına yine bitirmediğinden ve bir on dakika daha sürdüğünden, dinleyenlerin, içine para koydukları sepet Mark Twain'in önüne geldiği vakit, yazar, bu adamı **"dinlemekten son derece** yorulduğu" için, **"dinleme hakkı"** olarak sepetten iki dolar alır ve cebine indirir.

Dünyanın her tarafında, bilhassa **Anglo-Amerikan**[1] ülkelerinde açık oturumlar, tartışmalar tertiplenir. Fakat bunların hiç birinde, bizde olduğu gibi, hatiplere ilânihaye konuşma hakkı tanınmaz. Biz çok defa **"açık oturum"**un manasını dahi bilmiyoruz. Hemen hemen aynı fikirlerin müdafaasını yapan dört kişiyi bir masa etrafına toplayarak onları konuşturmak hiç bir zaman **"açık oturum"** değildir. Açık oturumları tertipleyenlerin ilk vazifesi, birbirlerine zıd fikirleri savunanları bir araya getirmek olmalı.

Bundan sonra yapılacak en önemli şey, hatiplerin konuşmalarını belirli bir müddet içinde bitirmelerini sağlamak. Meselâ, dört kişinin katıldığı bir açık oturum düşünelim, Her hatip Önce, 15 dakika konuşur, arkadan her biri 5 dakika ve son olarak 2 dakikalık konuşmalarla sözlerini bitirmeleri gerekir. Medenî ülkelerde açık oturumlar böyle yapılır. Böylece, dinleyicilerin de sualler sorabilmelerine imkân hazırlanmış olur. Tabiatıyla, bu sualleri cevaplandıran hatiplerin, yeniden nutuk çekmelerine meydan vermemek için, kendilerine tevcih edilen sualleri, meselâ, iki dakikada cevaplandırmaları istenir.

ZAMAN ZAMAN İŞİTİYORUZ: TEKNİK DIŞINDA, BATIDAN ALACAĞIMIZ HİÇ BİR ŞEY YOKTUR. MAALESEF, TEKNİK DIŞINDA DA, BATIDAN ALMAK ZORUNDA KALDIĞIMIZ PEK ÇOK ŞEY VAR, VE KONUŞMA ÂDABI DA, TARTIŞMA TEKNİĞİ DE BUNLAR ARASINDA. İLİM, TEKNİK, EDEBİYAT, SANAT, SPOR, İLH. SAHALARI DIŞINDA HİTABET ALANINDA DA DÜNYACA MEŞHUR TÜRKLER YETİŞTİRMEK ZORUNDAYIZ. AMMA VE LÂKİN ONLARIN TEKNİK VE PRENSİPLERİNİ BENİMSEMEDEN—İKİ KERE İKİ DÖRT—BU İŞDE DE YAYA KALMAĞA MAHKÛMUZ.

Kaynak: MUALLİMOĞLU Necat Politikada NÜKTE [Kitap]. - İstanbul : [s.n.], 1976, s. 271-276

---

[1] **Anglo-Amerikan,** töre ve alışkanlıklarının kökeni Kuzey Avrupa'ya dayanan, İngilizce konuşulan Kuzey Amerika kültür bölgesi. ABD'nin büyük bölümü ile (Fransızca konuşulan kesimleri dışında) Kanada'dan oluşur. Bu bölge, İspanyol mirasının ve geleneklerinin çok güçlü olduğu Latin Amerika'nın dışında, Kuzey Amerika üstünde yer alan coğrafi bölgeyi tanımlamak için de kullanılır. Anglo sözcüğü, İngilizce konuşan bir beyaz Kuzey Amerikalıyı Latin Amerikalı soyundan gelen (Hispanik) birinden ayıran bir anlam kazanmıştır.